

Передмова

Славнозвісний іспанець Гарсія Лорка сказав одного разу, що «поет це митець п'яти відчуттів». Але що це значить? Як це — «бачити інакше», ніж усі?

Дорогий читачу, давай уявимо, що ти відклав цю книгу і вийшов надвір. Що ти побачиш навколо? Скоріш за все, ти опинишся посеред звичайної вулиці.

А що у такому разі побачить поет? Він бачить вулицю, що «мовчить теплом, яке втратило чимало крові».

Відчуваєш різницю? Йдемо далі. Небо вкриває туман і вулиця тьмяніє. Поет у той же час спостерігає, як «дим женеться услід світла, / вилузує пройдений шлях».

Занурюючись у глибини свого світосприйняття, поети можуть на собі відчувати усю багатозаровість і неоднорідну структуру Всесвіту. Вони — дослідники, головний інструмент яких — третє око, бачення, що відкриває саму суть речей. Особливий і дуже тривкий дар, хтось назве це надмірною увагою до деталей, хтось умінням зупиняти мить і ловити короткі відголоски, помічати півтони і чути «музику сфер». Пауль Целан вважав, що для поета «уважність — це природний стан, його молитва душі». Тут йдеться не лише про уважність наших очей, але і про крайню чутливість, про те, що поет

вміє бачити голоси і чути зображення. «Як?» Спитаєте ви. Оксана Єфіменко може дати гарний приклад: «я виразно чую, / як тремтить вісь, / круг якої обертається / це місто / і тиша, / нацькована на мене».

Ця авторка є досить молодою, проте вона вже вміє бачити, а не просто дивитися. В її поезії можна почути відлуння Мандельштама, який так само відчував цю «ось земную» і світ, що дивився прямо йому в очі («на меня нацелена груша да черемуха»). Дивує не лише її здатність до виклику, провокації, «перегукування у повітрі» (і часі) з відомим поетом, але і смілива майстерність додати щось нове і незвичайне до їхнього діалогу.

Давайте відступимо крок назад і питаємо самих себе: Чого ми очікуємо від молодого поета? Який критерій буде визначальним для нашої оцінки чи критики?

Кожен молодий поет має перед собою важке завдання Адама. До чого тут перша людина? А ось до чого: кожен новий поет має щось спільне з Адамом у земному саду. Завдання автора — давати нові імена речам, щоб ми, читачі, могли їх пережити по-новому.

Мені здається, що збірка Оксани Єфіменко пройшла це випробування. На сторінках ми знаходимо «котяче сонце липня», спостерігаємо як «подих прядеться від легень до легень», вчимося, що є «сміх від ще більшого сміху». І якщо в її саду є янгол, тоді це хтось з дитинства, хтось, до кого звертаються з безмежною ніжністю: «Біжи, маленьке янголя, та безоглядно, колінця збиті заховай».

Авторка знає напевне «гіркоту дитинства», але вона обирає пошуки ніжності: «Липкі руки, замазані у зелень, /

торкають твоє усміхнене лице». Її голос лунає цілеспрямовано і впевнено, дитинність зникає:

я дивлюся і не впізнаю себе у жодному,
але ти вперто наказуєш мені не відводити очей.
Ця гра мене втомила, проте я не відведу.

Здатність поета бачити і чути кольори світу наново дозволяє нам дізнаватися щось нове про наші власні почуття — вона привідкриває для нас двері до неоднозначного світу «Я»:

Шукаєш вікна в дзеркалах,
в руці монету грієш,
бо лише так ти відчуваєш
своє тепло.
Ти слухаєш, як падають предмети
за спиною,
і поки їх не бачиш,
назвати можеш будь-яким з імен.
Софіє, старість твою звати
інакше, ніж тебе

Мабуть, зараз настав момент спитати себе, звідки ж береться це бачення? Чому для поета світ грає іншими барвами? Хіба не може він бачити його так само як і ми? І ви не будете першими, хто поставив це запитання. Платон так само хотів це довідатися, і врешті прийшов до відповідного рішення: викинути поетів за межі його уявного ідилічного міста-держави, за межі Республіки.

Чому Платон прийшов до цієї відповіді? Він вважав, що молоді поети на початку своєї кар'єри витворюють поетичний світ власної мовою, як шамани в минулому, створюють власні сенси і чуттєвість. А найталановитіші навчають цієї мови читачів, змінюючи мову і літературу у власному зображенні. Тому американська література трансформувалась під впливом Емілі Дікінсон, російська поезія стала іншою з появою Мандельштама, Пастернака, Цветаєвої; французька література назавжди змінилась після Маларме, німецька поезія і досі залишається під сильним впливом Пауля Целана, а іспанська поезія відзначена голосами Лорки і Вальєхо. Так література розвивається. Без свіжості нових голосів, нового бачення, наша мова зупиниться в розвитку, висохне і стане тінню самої себе. Незвичайність нового письменника привносить нову кров у старі судини.

Отже, як це відбувається? Як новий ліричний голос з'являється в літературі — новий голос, який сучасники називають «дивним» або занадто «поетичним» — змінює літературу, вчить читачів і критиків читати по-новому, бачити світ у новому світі? Коли молода Цветаєва почала писати, критики (від Гумільова до Брюсова і Горького) жалілись на «перенасиченість» її поезії. «Занадто багато ліричності!» кричали вони. На все це Цветаєва відповідала, що ліричності не може бути «забагато», адже ліричність це завжди «занадто». Що це означає? Це означає, що бачити світ через оголений нерв відчуттів, як це роблять поети, значить доводити себе до межі, щоб збагнути більше. Але таке бачення світу дозволяє поету навчити нас нових речей про світ, відкрити читачу світ заново.

Критики раннього Мандельштама, так само як і критики Цветаєвої, голосно протестували. Стверджуючи, що його російська була «свино-російською», що він не вмів правильно будувати речення.

А втім, з плином часу, обдарований поет силою свого таланту перекреслює усю критику, сам поет вчить критиків читати по-новому. Наш світ стає трохи яскравішим, трохи ширшим після прочитання їх поезії. Це її чари. Чому і як це трапляється? Можливо, тому що справжні поети не пишуть ліричних поем, вони мовою уміють висловити чари свідомого, мрії самої мови, які вони накладають на/в нас, і їхня поезія починає жити в нас, рухати наші вуста, допомагає в найскладніші часи, пробуджує нас для світу.

Але, знову, як нам судити нових поетів? Які є критерії? Які є тести?

Існує безліч критеріїв, і більшість нових генерацій поетів і критиків створюють все нові і нові. Але, мені здається, що найпростіший тест був вигаданий десятиріччя тому Оденем (а потім віддзеркалений Бродським), він і досі залишається дієвим. Він сказав, що «поезія — це мова, яку ти пам'ятаєш». Тому, якщо ти можеш відтворити образність поета, його фрази, прослідкувати за поетичним поглядом, як тонкий поетичний слух дозволяє почути непочуті відлуння мелодій, тоді варто звернути увагу на цього поета.

Чи є авторка цієї книги таким поетом? Тільки час покаже (прочитайте книгу, і спробуйте перевірити, що ви пам'ятатимете через три або тридцять три роки після прочитання). Зараз, я з упевненістю можу сказати, що після прочитання

поезії Оксани Єфіменко, я йшов вулицями свого міста, захоплюючись її здатністю розуміти «мову води», бачити, як «східне поле гойдає спокоєм»; я був захоплений фольклорністю її голосу:

Східне поле
Не лякай це пустище окликом,
бо бджола не знайде золотушник,
заблукає відлунням кажан, і земля обернеться на глину.
Не клич його, жінко, бо знайде твій голос лиш воду,
лише сіль.

У моїй голові і досі живуть враження від її неперевершеної здатності відчувати емоції у всьому, що вона бачить («коли закочені білим зніци неба / проплакали мерзлою птахою»), і створювати сомнамбулічні спогади про них:

А місяць шаркає повз
у велетенських чоботях,
притрушених порохом стертих діб,
і гладить білими руками
старі рани

Ця магічна образність відкриває для нас молоду поетку, яка має дар сильного і точного вираження, володіє сильною метафориною, осмислює чуттєвість, і говорить зі світом однією мовою. І головне, поринаючи у світову таїну, вона ділиться нею з нами.

Ілля Камінський